

Голові спеціалізованої вченої ради
К 41.863.01 Одеського регіонального
інституту державного управління
Національної академії державного
управління при Президентові України
проф. М.М. Іжі

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Тодорової Ольги Леонтіївни на тему:
«Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної
політики регіонального розвитку», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління за спеціальністю
25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність теми дисертаційного дослідження

З метою забезпечення життєдіяльності держави та добробуту її громадян, перед державним управлінням постають все нові завдання щодо пошуку ефективних інструментів реалізації державної політики для відповідей на виклики сьогодення. Саме ефективна політика регіонального розвитку призводить до подолання проблем соціального характеру, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища.

Відповідно до обраного євроінтеграційного курсу, прагнення до фінансової стабілізації та задля зайняття чільного місця на світовій арені Україна здійснює низку складних комплексних перетворень. Одним з ключових векторів трансформації є формування спроможних територіальних громад та регіонів. Однак, з початку реалізації реформ виявлено нагальну потребу пошуку нових інструментів реалізації політики регіонального розвитку та наукового супроводу реформаційного процесу.

Проблема оновлення механізмів стимулювання розвитку регіонів України постає досить гостро. Одним з інноваційних шляхів для України є застосування кластерного підходу, який для практики вітчизняного державного управління є ще досить новим і малодослідженим. Впровадження кластерного підходу є

одним із інструментів, які сприятимуть зростанню самодостатності регіонів та конкурентоспроможності держави на світовій арені.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що обрана Тодоровою Ольгою Леонтіївною тема дисертаційного дослідження «Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної політики регіонального розвитку» є актуальною та має вагоме значення для розвитку галузі науки «Державне управління» у сфері реалізації державної політики регіонального розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проаналізувавши дисертаційне дослідження Ольги Леонтіївни Тодорової, можна зробити висновок, що результати дослідження викладені в логічній послідовності, поставлені завдання розглянуті повною мірою та знайшли своє відображення у відповідних висновках і пропозиціях. Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому розкрито обрану автором тему. Отримані результати мають наукове і практичне значення. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам, логічний та послідовний виклад матеріалу чітко прослідковується від визначення мети та постановки завдань, крізь викладені матеріали дослідження до висновків та пропозицій.

Завдання, визначені автором, для розкриття теми дослідження, а саме суті кластерного підходу як публічного інструменту реалізації державної політики регіонального розвитку, виконано, про що свідчать отримані результати дослідження: висновки та наукова новизна. Це дозволяє зробити висновок, що автором досягнуто мети дослідження, а саме: теоретичного обґрунтування напрямків запровадження кластерного підходу як публічного інструменту реалізації державної політики регіонального розвитку в умовах реформування публічно-владних відносин на сучасному етапі державотворення України та надання конкретних пропозицій.

У ході проведення наукового дослідження автором було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких узагальнення, аналіз і синтез, індукція й дедукція, системний аналіз, компаративний та логіко-семантичний методи, структурно-функціональний

аналіз та декомпозиція, методи економіко-статистичного аналізу та теоретичного моделювання. Застосування такого широкого спектру наукових методів засвідчує достатній науковий рівень здобувача.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є високою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Тодорової О.Л. виконане в рамках ряду науково-дослідних робіт ОРІДУ НАДУ при Президентіві України впродовж 2013-2015 рр. за темами: «Розвиток лідерства в публічному управлінні та забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу регіону» (ДР №0113U001786), «Реалізація окремих пріоритетів комплексного розвитку регіону: науково-методичний супровід» (ДР № 0114U002604), «Механізми горизонтальної взаємодії в системі публічного управління в умовах децентралізації» (ДР № 0115U001261), у яких автором детально досліджено різні аспекти впровадження кластерного підходу на регіональному рівні.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна та практичне значення результатів дослідження, отриманих Тодоровою О.Л. полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і концептуальних засад використання кластерного підходу як публічного інструменту, сукупність яких сприятиме забезпеченню високого рівня довіри і згоди учасників кластерної ініціативи щодо ефективної реалізації завдань державної політики регіонального розвитку. Так, вперше концептуалізовано уявлення про кластерний підхід як публічний інструмент державної політики регіонального розвитку, визначено його основні ознаки та розроблено організаційний механізм мережевої взаємодії суб'єктів кластерної стратегії розвитку.

Важливим для теоретичного збагачення науки державного управління є удосконалення понятійного апарату в аспекті досліджуваної наукової проблеми.

На особливу увагу, на наш погляд, заслуговує обґрунтування теоретичного підходу до ідентифікації кластерів на основі концепції архетипів

території, в рамках якого автором запропоновано досить незвичне для сучасної науки поняття «архетип території» та його ролі у формуванні та функціонуванні кластеру.

Проведена експертиза дисертації щодо достовірності та наукової новизни одержаних результатів дозволяє зробити висновок, що у роботі подано достатню кількість нових, удосконалених та таких, що знайшли подальший розвиток, наукових результатів, які взаємопов'язані між собою та у системному зв'язку розкривають суть дослідження кластерного підходу як публічного інструменту реалізації державної політики регіонального розвитку.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових працях

Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок щодо повноти викладу основних положень дисертації у наукових працях. Так, О.Л. Тодоровою за період проведення наукового дослідження було публіковано 18 праць, серед яких 4 статті – у наукових фахових виданнях України та 1 – у зарубіжному виданні, 13 публікацій – у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів. Зазначена кількість публікацій відповідає чинним вимогам, хронологія публікацій відображає логічну послідовність проведеного дослідження. Результати досліджень апробовано не лише в Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, а й у рамках науково-практичних конференцій в інших містах України (Дніпропетровськ, Херсон, Ужгород) та за кордоном (Калуга, Скаліца).

Значення отриманих результатів для науки і практики

Автору вдалося сформулювати висновки та рекомендації, які мають теоретичне та практичне значення. Удосконалено підходи до теоретичних аспектів дослідження впровадження кластерного підходу та розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації, які в сукупності формують сприятливе наукове середовище для практичного впровадження кластерного підходу при реалізації державної політики регіонального розвитку.

Положення та пропозиції, викладені в дисертації, були використані при розробці науково-методичного забезпечення навчального процесу у Центрі

перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ і організацій Вінницької області (довідка від 13.08.2013 № 186); при розробці навчально-методичного забезпечення семінарів у Херсонському обласному центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ і організацій (довідка від 24.04.2015 № 01-19/65) та при актуалізації Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року Департаментом «Агентство з питань інвестицій та розвитку» Одеської облдержадміністрації (довідка від 04.05.2016 № 01.1-14/456).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

У вступі автором чітко визначено мету, відповідно до неї поставлено ряд завдань, детально описано методологію дослідження та обґрунтовано актуальність обраної теми.

У першому розділі О.Л. Тодорова робить окремий акцент на визначенні поняття «публічний інструмент», детально та змістовно досліджує його сутнісні характеристики. В ході дослідження кластерного підходу та характеристик кластеризації автор визначає, що характерною рисою кластерного підходу є сітьова (мережева) співпраця всіх зацікавлених сторін регіонального розвитку, що створює можливості для концентрації ресурсів та підвищення ефективності діяльності.

В аналітичній частині автором досліджено вітчизняний досвід застосування кластерного підходу, представлено ряд позитивних та негативних прикладів його реалізації. Визначено ключові причини неуспішності застосування досліджуваного інструменту.

На основі узагальнення зарубіжного досвіду використання кластерного підходу О.Л. Тодоровою підкреслено стратегічну важливість для розвитку країн і регіонів впровадження кластерного підходу та виявлено відсутність єдиних уніфікованих механізмів створення і розвитку кластерів, використання

інструментів інтеграції й кооперації. Класифіковано можливі варіанти та ступінь участі держави в процесах кластеризації.

Досить новим та водночас актуальним є визначення автором архетипу території та його ролі в процесі впровадження кластерного підходу.

Автором розроблено та обґрунтовано організаційний механізм мережевої взаємодії суб'єктів кластерної стратегії розвитку, що можна розглядати як специфічний публічний інструмент державної політики регіонального розвитку. Доведено, що функціонування механізму обумовлюється не тільки раціональністю організаційно-оформленої мережі взаємодій між інституціями, а й врахуванням їх потреб та інтересів, забезпеченням їх узгодженості на основі пошуку компромісу, що й визначає публічний формат кластерного підходу до реалізації завдань державної політики регіонального розвитку.

Зміст дисертації має логічний, послідовний виклад, добру аргументацію та наочну візуалізацію завдяки представленню та узагальненню результатів роботи у вигляді таблиць, рисунків, додатків.

Оформлення роботи загалом відповідає існуючим стандартам, у тексті зроблено відповідні посилання на цитовані джерела та літературу.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Оцінюючи дисертаційне дослідження Тодорової Ольги Леонтіївни в цілому досить високо, можна вказати на деякі дискусійні положення та зауваження.

1. У першому розділі, в ході дослідження кластерного підходу та характеристик кластеризації автор визначає, що кластеризація є «найбільш ефективною формою сітьової (мережевої) моделі взаємодії суб'єктів регіонального розвитку з метою консолідації дій та ресурсів для вироблення «суспільного блага» і реалізації місцевих публічних інтересів», однак для визначення її як найбільш ефективного доречним було б навести й інші форми взаємодії та визначити певні критерії оцінювання, згідно з якими кластеризація має ряд переваг.

2. Досліджуючи вітчизняний досвід кластеризації та впровадження кластерного підходу, автором визначено позитивні та негативні приклади,

проаналізовано причини невдач, однак зазначаючи ряд проблем, що перешкоджають розповсюдженню досліджуваного інструменту, недостатньо уваги, на наш погляд, приділено позитивним прикладам. Цей аспект видається нам особливо значущим, враховуючи той факт, що позитивний досвід, напрацьований на теренах України, значно простіше адаптувати до умов окремого регіону, навіть за умови значних відмінностей.

3. Аналізуючи зарубіжний досвід здобувач узагальнює досвід країн Європи та Америки, однак, на наш погляд, країни Європи значно різняться своїми особливостями, а тому, попри детальне вивчення досвіду розвинених країн Західної Європи особливий акцент варто було б зробити на дослідженні досвіду країн з максимально наближеними до вітчизняних умовами, а саме країн Східної Європи, які так як і Україна обрали курс на європейську інтеграцію, однак здобули на цьому шляху більших успіхів.

4. Дисертант зазначає «що кожна країна формує власний, притаманний лише її історико-територіальним (архетипічним) особливостям, кластерний підхід, але із загальноновизнаним методичним підґрунтям кластеризації», однак при дослідженні архетипу території, за автором, рівень визначення архетипу території – це рівень регіону, а з наведеного вище твердження впливає ідентифікація з державним рівнем. Однак, враховуючи різноманітні історичні, географічні та етнонаціональні особливості регіонів не лише нашої країни, а й зарубіжних країн, все ж доречнішою була б ідентифікація з регіональним рівнем. Особливої цінності роботі додало б дослідження позитивного досвіду регіону країни Європи, який за своїми ознаками порівнюваний з регіоном України, де впровадження кластерного підходу було найбільш невдалим.

5. У третьому розділі, на с. 151, автор зазначає, що «фасилітатором кластерної ініціативи є орган публічної влади», основні акценти при дослідженні та розробці організаційного механізму мережевої взаємодії суб'єктів кластерної стратегії розвитку зроблено саме відштовхуючись від того, що ключова ініціатива повинна виходити від органів влади. Однак, доречним було б і детальне дослідження того, яким чином органи публічної влади можуть

створити умови для виникнення реординаційних зв'язків, коли кластерна ініціатива виходитиме саме від представників громадськості.

Але висловлені зауваження не знижують наукової цінності та практичного значення дисертаційної роботи і не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертаційна робота Тодорової Ольги Леонтіївни «Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної політики регіонального розвитку» відповідає вимогам пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент

професор кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президенті України,
д. держ. упр., професор

О.І. Васильєва

Вчений секретар

Національної академії державного управління при Президенті України,
д. держ. упр., проф.

А.П. Рачинський